

Retouradres: Postbus 96864, 2509 JG Den Haag

Ministerie van Defensie
Directie Militaire Gezondheidszorg
Afdeling CDPO/GZO
T.a.v. Chef-Staf kol-arts W.T.H. van de Water
Postbus 20701
2500 ES DEN HAAG

Onderwerp

Reactie op beoordeling TNO-rapport TNO-DV1 2005C130

In deze brief geef ik mijn reactie op de bevindingen in het briefrapport van de heer D.H.J. van de Weerd met nummer BMM/RW/0105 d.d. 19 oktober 2005. Deze rapportage betreft een beoordeling van het TNO-rapport "Literatuurstudie naar de gezondheidseffecten van blootstelling aan elektromagnetische velden rond 10 GHz: actualisering stand van zaken" [TNO-DV1 2005C130].

- De opdracht had tot doel het advies van de Gezondheidsraad uit 1997 over de blootstelling aan radiofrequente elektromagnetische velden te actualiseren. In het licht van dit advies was een verband tussen het ontstaan van ziekteverschijnselen en blootstelling aan elektromagnetische velden van het HAWK-systeem niet aannemelijk. Met de resultaten van dit onderzoek moet kunnen worden vastgesteld of deze stelling staande kan worden gehouden. Het onderzoek beperkt zich tot niet-ioniserende straling in de door het HAWK-systeem gebruikte frequentieruimte (rond 10 GHz).
- Het is ons bekend dat ook vóór 1996 relevante publicaties zijn verschenen die niet in het advies van de Gezondheidsraad zijn meegenomen en die ook niet in het TNO-rapport zijn behandeld. Voor het literatuuronderzoek was echter het advies van de Gezondheidsraad het uitgangspunt, vandaar dat alleen literatuur van na medio 1996 is bestudeerd.
- In hoofdstuk 3 van het TNO-rapport is de afbakening van het gehele onderzoek aangegeven. Nadrukkelijk is hier een voorbehoud gemaakt voor publicaties die vaak al dan niet ten onrechte worden aangehaald indien vermeende gezondheidseffecten worden toegeschreven aan de blootstelling aan elektromagnetische velden. Uiteraard vallen deze publicaties buiten de gemaakte afbakening. Voorbeelden van dergelijke publicaties zijn terug te vinden in de hoofdstukken "Defensiegerelateerde (internationale) ontwikkelingen" en "Niet-epidemiologisch onderzoek".
- In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op epidemiologische studies. In overleg met Defensie is afgesproken om de focus voor het epidemiologische deel van het literatuuronderzoek op kanker en staar te leggen omdat de ervaring leert dat deze de belangrijkste bron vormen voor maatschappelijke onrust. Terecht wordt opgemerkt dat deze keuze niet wetenschappelijk is onderbouwd.

TNO Defensie en Veiligheid
Oude Waalsdorperweg 63
Postbus 96864
2509 JG Den Haag

www.tno.nl

T 070 374 00 00
F 070 374 06 53
stefan.vossen@tno.nl

Datum

1 november 2005

Onze referentie

05 DV1 004576

Contactpersoon

Dr. Ir. S.J.H.A. Vossen

Kopie aan

Cdre. A.J. van Leusden (HDP)

Op opdrachten aan TNO zijn van toepassing de Algemene Voorwaarden voor onderzoekopdrachten aan TNO, zoals gedeponeerd bij de Rechtbank Den Haag en de Kamer van Koophandel Haaglanden; de Algemene Voorwaarden zullen op verzoek worden toegezonden.

TNO Defensie en Veiligheid is gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001 en AQAP-2110. Certificaatnummer: DNV CERT-09290-2004-AQ-ROT-RvA.

- In de literatuurstudie is een globale indeling gemaakt in epidemiologisch en niet-epidemiologisch onderzoek. In het TNO-rapport is deze indeling strikt gevolgd, zij het dat bij de niet-epidemiologische studies op detailniveau ruimte is voor de door Van de Weerdts aangedragen kritiek. De conclusies die uit het bestuderen van de niet-epidemiologische literatuur worden getrokken worden echter niet weersproken.
- De eindconclusie van Van de Weerdts wijkt niet af van die van TNO: er is geen overtuigende relatie gelegd tussen effecten op de gezondheid zoals kanker en radarstraling van het HAWK systeem.

Datum

1 november 2005

Onze referentie

05 DV1 004576

Blad

2/2

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'S.H.J.A. Vossen', is written over a horizontal line. The signature is stylized and somewhat cursive.

Dr.ir. S.H.J.A. Vossen